



پیمه‌های پوشش‌دهنده بازنه

● دکتر غلامحسین جبّاری

متقاضی پوشش‌های بیمه‌ای نوین متناسب با توسعه فعالیت‌های خود نیستند. این یک حقیقت است اما باید بپذیریم که در کشور ما هنوز تأسیس مدیریت خطر جای خود را در بین بیمه‌گذاران و بیمه‌گران باز نکرده است. در واحدهای اقتصادی بزرگ کارشناسانی که خطرات متنوع پیش روی این واحدها را به مدیران توضیح و یادآوری کنند و پوشش‌های بیمه‌ای موجود در مقابل خطرات را پیشنهاد نمایند هنوز وجود ندارد. در چنین وضعیتی تنها از بیمه‌گران می‌توان انجام این رسالت را انتظار داشت. بیمه‌گران می‌توانند با شناسایی انواع خطرات تهدیدکننده فعالیت‌های اقتصادی آنها را به مدیران واحدهای اقتصادی اعم از بزرگ و متوسط یادآوری نمایند و پوشش‌هایی را که برای مقابله با این خطرات با استفاده از تجربیات خود و با اطلاعاتی که از خارج کشور تحصیل می‌کنند، مشخص و پیشنهاد نمایند. چه بسیارند مدیرانی که پس از دریافت اطلاعات لازم و پیشنهادهای مناسب نسبت به آن حساسیت نشان می‌دهند و به وظیفه خود در حفظ منافع سهامداران مؤسسه‌ای که اداره می‌کنند، به سرعت عمل می‌نمایند.

در وسایل ارتباط جمعی آمار و ارقامی اعلام می‌شود که گویا رشد متناوب ارقام حق بیمه دریافتی شرکت‌های بیمه موجب دلخوشی است. اما با نظر دقیق به جزئیات ارقام متوجه این امر می‌شویم که سریع‌ترین رشد به حق بیمه بیمه‌های مسئولیت و بدنه اتومبیل اختصاص دارد که آن هم معلول اولاً افزایش سریع خودروهای کشور و ثانیاً ترقی متناوب نرخ‌های حق بیمه

اقتصاد کشور ما، با همه چالش‌های آن، در حال توسعه است و در سال‌های اخیر رشد قابل ملاحظه‌ای داشته است. گرچه از این حیث با کشورهایی مثل چین و هند که به رشد سالانه دورقمی رسیده‌اند فاصله زیادی دارد، ولی با ملاحظه متوسط رشد اقتصاد در سطح جهانی، بالاتر از حد متوسط و کاملاً امیدوارکننده است. به خصوص اینکه با اجرای برنامه‌های مختلف بنیادی همانند خصوصی‌سازی بسیاری از فعالیت‌هایی که تا کنون در انحصار دولت بود و نیز بهبود کیفیت و کمیت بعضی محصولات صنعتی و غذایی و افزایش تولیدات کشاورزی و در نهایت افزایش درآمد حاصل از صادرات نفتی و غیرنفتی می‌توان به روند رو به افزایش رشد سالانه کاملاً امیدوار بود.

در اینجا ما می‌خواهیم درباره اقتصاد ایران و مسائل و پیشرفت‌های آن بحث کنیم زیرا صاحب‌نظران و کارشناسان آگاه و برجسته‌ای وجود دارند که می‌توانند وجوه مختلف آن را بیان کنند. در این مقاله قصد داریم بگوییم فعالان بازار بیمه بایستی با ملاحظه رشد و توسعه اقتصاد کشور خود را برای خدمت‌رسانی و تأمین نیازهای یک اقتصاد رو به رشد مجهز سازند. واقعیت این است که خدمات شرکت‌های بیمه چه از نظر کیفی و چه از نظر کمی پاسخگوی پوشش‌های مورد نیاز این جهش اقتصادی نیستند.

می‌توانیم به قصد تبرئه شرکت‌های بیمه چنین استدلال کنیم که فعالان اقتصادی کشور به ویژه در بخش صنعت

مسئولیت تولید به خصوص در مورد تولیداتی که در زندگی روزمره خریداران مورد استفاده هستند مثل خودرو، وسایل برقی و گازی منزل، مواد غذایی و دارو بندرت صادر می‌شود نه تولیدکنندگان خریداران هستند و بیمه‌گران در فروش آن می‌کوشند. متأسفانه بیمه‌های آتش‌سوزی برای منازل و مجتمع‌های مسکونی و هم چنین واحدهای تجارت در سطحی بسیار نامتناسب و محدود انجام می‌شود. غالباً واحدهای مسکونی در صورتی بیمه می‌شوند که وثیقه دریافت وام از بانک‌ها و مؤسسات اعتباری قرار گیرند.

با این توضیح در خواهیم یافت که در صورت رواج این نوع بیمه در بین اقشار مختلف جامعه چه حجم هنگفتی به حق بیمه



بیمه‌های آتش‌سوزی افزوده خواهد شد و چه امنیت و آرامش خاطری نصیب مردم خواهد گردید. افزایش تعداد شرکت‌های بیمه می‌تواند ما را به رسیدن به وضعیتی مناسب امیدوار سازد. و از همه مهمتر اینکه نوعی از بیمه آتش‌سوزی که خسارات ناشی از تأخیر راه‌اندازی بعد از حریق و سایر خطرات را جبران می‌کند، در ایران مطلقاً متداول نیست. در حالی که در بسیاری موارد خسارت وارده به یک بخش از خط تولید با توجه به ارزش آن بخش رقم نسبتاً ناچیزی است که ممکن است در مدت زمان کوتاهی توسط بیمه‌گر جبران شود ولی خسارت ناشی از کاهش تولید در مدت زمانی که بخش خسارت دیده بایستی تعمیر و یا تعویض شود، چندین برابر ارزش بخش از کارافتاده است و این کاهش تولید بستگی به مدت زمانی دارد که بخش خسارت دیده و قطعات آن تهیه و نصب شود. گاهی نیز ممکن است مستلزم سفارش قطعه به خارج از کشور و حمل و نصب آن در محل باشد که ماهها راه‌اندازی تولید را به تأخیر می‌اندازد و بی‌تردید درآمد واحد صنعتی را کاهش می‌دهد و چه بسا منجر به زیان قابل ملاحظه برای یک سال مالی باشد. حال باید تصور کرد که این واقعه تا چه حد می‌تواند ارزش سهام واحد صنعتی را کاهش دهد و صاحبان سهام را متضرر سازد.

۴. بیمه‌های مهندسی که به منظور پوشش انواع خطرات هنگام اجرای طرح‌های ساختمانی و دوره نگهداری آنها و همچنین زمان نصب کارخانجات و دوره نگهداری آنها و نیز بیمه شکست ماشین‌آلات می‌شود در سی سال اخیر

است (گو اینکه در سال جاری با افزایش نرخ حق بیمه برای بیمه‌های مسئولیت خودرو موافقت نشده است). از طرف دیگر بیمه‌های خودرو که خوشبختانه جای خود را در فرهنگ بیمه‌ای کشور باز کرده است نوعی از بیمه است که در عین حل مشکلات مردم برای شرکت‌های بیمه سودی قابل ملاحظه ندارد و یا گاهی متضمن زیان است.

در اینجا برای تحلیل بازار بیمه کشور انواع بیمه‌ها را به تفکیک بررسی می‌کنیم:

۱. یکی از انواع بیمه که در سال‌های اخیر رشد نسبتاً خوبی داشته بیمه‌های تکمیلی

درمان است که به هر تقدیر تأمین بیشتری برای خانواده‌های کارمند است. این نوع بیمه که رشد سریع کمی و ارتقاء سطح کیفی آن می‌تواند متضمن بهبود خدمات درمانی و آسایش خیال اقشار متوسط جامعه باشد، رشته‌ای از بیمه است که بایستی مورد توجه مسئولین قرار گیرد.

۲. بیمه‌های باربری کالا به نظر ما حساسیت قابل ذکری ندارد. کلیه کالاهای وارداتی با شرایط مناسب بیمه می‌شوند. افزایش یا کاهش فعالیت در این بیمه نوع بستگی به حجم کالاهایی است که وارد یا صادر می‌شوند و ابتکار خاصی از جانب بیمه‌گران مورد انتظار نیست.
۳. بیمه‌های آتش‌سوزی برای تقریباً تمام واحدهای صنعتی و تجارت بزرگ تأمین می‌شود ولی در مورد این بیمه چند نکته قابل توجه است:

- مبالغ بیمه‌شده در بعضی موارد کافی نیست و پس از وقوع خسارت بیمه‌گذار متوجه عدم امکان دریافت خسارت می‌شود و از بیمه‌گران نیز کاری ساخته نیست.

- در بسیاری موارد خطرات حریق و انفجار تحت پوشش قرار می‌گیرند و از تحصیل پوشش برای خطراتی مثل زلزله که در کشور ما خطری کاملاً جدی است به لحاظ حق بیمه‌گران تر خودداری می‌شود. بدیهی است در صورت بروز خسارتی که ناشی از زلزله و یا خطرات دیگری که تحت پوشش قرار نگرفته‌اند، مثل سیل، طوفان، برف و باران و...، بیمه‌گر خسارتی نمی‌پردازد.

- بعضی از انواع بیمه مربوط به واحدهای صنعتی مانند

■ در حالی که در بسیاری موارد خسارت وارده به یک بخش از خط تولید با توجه به ارزش آن بخش رقم نسبتاً ناچیزی است خسارت ناشی از کاهش تولید در مدت زمانی که بخش خسارت دیده بایستی تعمیر و یا تعویض شود، چندین برابر ارزش بخش از کارافتاده است

توجه کافی ندارد و بدیهی است که خسارات ناشی از این خطرات نیز - که گاه مشکل آفرین است - برعهده مجریان طرح باقی می ماند.

- بیمه مسئولیت مربوط به اجرای طرح ها به منظور پوشش خسارات احتمالی وارد به اشخاص ثالث و همسایگان به تدریج رایج می شود ولی سرعت پیشرفت آن در حدی نیست که بتوانیم امیدوار باشیم که در آینده نزدیک مسئولیت مربوط به ساخت و ساز در شهرها تحت پوشش بیمه ای قرار گیرد و هم چنان خسارات وارده برای مجری طرح و زیان دیدگان اعم از همسایگان و سایر اشخاص ثالث در درآفرین است.

۵. بیمه های مسئولیت اصولاً هر نوع فعالیت صنعتی، ساخت و ساز، تولیدی و خدماتی متضمن مسئولیت هایی است که بایستی برای آن پوشش بیمه ای تحصیل شود. اشتباه و خطا و غفلت در انواع حرفه ها موجب وارد آمدن زیان به مصرف کنندگان و مشتریان و اشخاص ثالث می شود و گاه زیان های وارده در حدی است که همه ثروت شخص مسئول برای جبران آن کافی نیست. مثال ساده تصادف یک خودرو ارزان قیمت با عده ای عابر است که منجر به فوت ۱۰ نفر از آنان شود و صاحب خودرو که هیچگونه امکانات مالی ندارد متعهد به پرداخت دیه برای ده نفر متوفی می شود و بدیهی است که از عهده انجام این تعهد بر نمی آید.

در بعضی از فعالیت ها یک نوع پوشش مسئولیت خاص متداول است که معمولاً بخشی از بیمه نامه اصلی را تشکیل می دهد برای مثال:

- در بیمه هواپیما معمول است که یک بیمه نامه جداگانه برای مسئولیت شرکت هواپیمایی در مقابل مسافری، خدمه صاحبان بار و اشخاص ثالثی که ممکن است در حادثه هواپیما دچار خسارت جانی و مالی شوند، صادر می شود.

- در بیمه کشتی بخشی از بیمه نامه اختصاص به پوشش مسئولیت صاحب کشتی در مقابل وسایل نقلیه آبی دیگر تأسیسات بندری و اسکله ها، صاحبان بار، خدمه و ... دارد و البته حد این مسئولیت متناسب با ارزش کشتی است که معمولاً حدود یک سوم آن می باشد. خسارات بالاتر از این حد توسط کلوپ های پی اند آبی تحت پوشش قرار می گیرد که طرز کار آنها مستلزم توضیحاتی است که در حوصله این مقاله نمی باشد.

- در بیمه های مهندسی مسئولیت پیمانکار در مقابل کارفرما

هیچ گونه تحولی به خود ندیده است و ارقام حق بیمه آن نیز نسبت به چهل سال قبل افزایشی نشان نمی دهد و حتی در بعضی سال ها رقم حق بیمه این نوع بیمه قابل توجه نیست. این امر دلایل مختلفی دارد از جمله:

- در سال های اول انقلاب طرح های بزرگی در حال اجرا نبود که نیاز به پوشش بیمه مهندسی داشته باشد.

- بیمه نامه های مهندسی که توسط شرکت های بیمه صادر می شد تقریباً همه مربوط به طرح های دولتی بود پس از آنکه بخش خصوصی در اجراء بعضی طرح های ساختمانی و صنعتی فعال شد

و صنعتی فعال شد

توجه لازم را به

این نوع بیمه

نکرد و بعضی

طرح ها بدون

پوشش بیمه ای

اجرا شد.

- بعضی طرح ها به

خصوص طرح های

اکتشاف و

استخراج و تولید

نفت که می تواند منبع عظیمی از حق بیمه برای شرکت های بیمه باشد به لحاظ داشتن شریک و پیمانکار خارجی به انحاء مختلف از دسترس شرکت های بیمه خارج شد و حتی بعضی از آنها با این توجیه که طرح در منطقه فراساحل (off shore) یعنی خارج از سرزمین ایران اجرا می شود، مشمول ماده ۳۰ قانون تأسیس بیمه مرکزی ایران و بیمه گری نیست و لذا انجام بیمه آن در خارج از کشور مجاز است. معهداً بیمه بعضی طرح ها به علت پی گیری شرکت های بیمه در داخل کشور انجام شد ولی به علت اهمیت مبالغ تعهد و گذاری بخش اعظم آنها به خارج از کشور تحت عنوان بیمه اتکایی اجتناب ناپذیر بود. علت آن هم ظرفیت اندک شرکت های بیمه ایرانی برای نگهداری خطر است. افزایش سرمایه شرکت های بیمه و تأسیس شرکت های بیمه اتکایی می تواند این مشکل را تا حد قابل ملاحظه ای تعدیل نماید.

- بخش خصوصی فعالیت بسیار قابل ملاحظه ای در ایجاد طرح های کوچک و متوسط انجام می دهد، به خصوص در بخش ساختمان توسعه چشم گیری ملاحظه می شود ولی هنوز این بخش به لزوم بیمه برای طرح های در دست اجرا



با فاضلابی که به دریاها و آب‌راه‌ها می‌ریزند در مقابل جمعیت بزرگی از مردم مسئول هستند. همچنین کشتی‌ها به لحاظ سوختی که از انبارهای آنها نشت می‌کند و به خصوص تانکرهای نفتکش و یا حامل مایعات دیگر در صورت برخورد با یک حادثه دریایی آبهای ساحلی را آلوده می‌سازند و به نوعی به آبرزی‌ها صدمه می‌زنند و گاه موجب مسموم شدن گوشت آنها می‌شوند. بیمه مسئولیت محیط‌زیست در دریاها بر اساس ضوابط بین‌المللی در مورد کشتی‌های ایرانی که به سفرهای خارج از آبهای ایران را می‌روند انجام



می‌شود ولی برای صدمات وارده به هوا و آبهای داخلی تانکون اقدامی صورت نگرفته است. بیمه‌های نفتی نیز مستلزم انواع مختلف

بیمه است. حوادث طبیعی و غیرطبیعی در مراحل اکتشاف و استخراج و انتقال نفت و گاز از طریق لوله‌های زمینی و دریایی فعالیت‌های موسسات نفتی را تهدید می‌کند.

در ایران چه در خشکی و آبهای ساحلی آن و چه در آبهای دورتر از ساحل سکویهای نفتی جهت استخراج و نگهداری و تحویل نفت به کشتی‌ها احداث شده‌اند. تکنولوژی صنعت نفت بسیار پیشرفته و خطرات آن نیز بسیار گسترده و گوناگون است. بدیهی است که این خطرات و مسئولیت‌های ناشی از فعالیت‌های نفتی با ضوابط بین‌المللی بیمه می‌شود و به لحاظ اهمیت و بالا بودن میزان تعهدات از این بیمه‌ها سهم ناچیزی برای شرکت‌های بیمه ایرانی باقی می‌ماند و مازاد آن در بازارهای بین‌المللی توزیع می‌گردد.

تا اینجا بحث ما فقط به بیمه‌های اموال منحصر بود. بحثی به همین ترتیب و شاید با تفصیل بیشتر می‌توان در مورد بیمه عمر مطرح کرد. بیمه عمر به لحاظ مسائل تخصصی خود و به ویژه ارتباط آن با مباحث ریاضی و مالی و پزشکی و حقوقی خود شامل مسائل گوناگونی است که بررسی آنها مستلزم وقت و حوصله بیشتر است که امیدواریم در آینده نزدیک توفیق آن را به دست آوریم.

همسایگان، پیمانکاران دیگر که در کارگاه فعالیت دارند و سایر اشخاص ثالث تحت پوشش قرار می‌گیرد معمولاً حد این مسئولیت ۲۰ درصد ارزش کاری است که باید انجام شود. - در بیمه‌های آتش سوزی اعم از مسکونی یا تجارتي و یا صنعتی علاوه بر بیمه‌های مربوط به فعالیت حرفه‌ای دو نوع بیمه مسئولیت دیگر در خارج از ایران متداول است: یکی بیمه مسئولیت مستاجر در مقابل مالک برای مواردی که در نگهداری از مورد اجاره مرتکب اهمال و یا اشتباه شود و دیگری مسئولیت هر مالک در مقابل همسایگان بخصوص در مجموعه‌های مسکونی و تجارتي، این دو نوع بیمه را در ایران به ندرت ملاحظه کرده‌ایم.

- واحدهای تولیدی اعم از صنایع بزرگ و یا کارگاه‌ها که به تولید انواع مختلف محصولات اعم از ماشین‌آلات، وسایل منازل، مواد غذایی و یا دارو تولید می‌کنند همیشه در معرض این خطر هستند که اشتباه یا غفلت در جریان تولید و یا به کار بردن مواد اولیه فاقد کیفیت لازم به مصرف‌کنندگان کالای فروخته شده خسارت وارد کنند. این خطر در مواردی بسیار عظیم و دامنه‌دار است. به طوری که تولیدکنندگان پس از اطلاع از نواقص محصول به خصوص در مورد دارو و مواد غذایی به سرعت به جمع‌آوری محصولات توزیع شده اقدام می‌کنند و در این راه هزینه سنگینی را متحمل می‌شوند و در کشورهایی که قوانین سخت و شدید برای حفظ حقوق زیان‌دیدگان دارند بیمه مسئولیت تولید، تنها وسیله برای حمایت از این موسسات و امکان توسعه فعالیت آنهاست. - کلیه صاحبان حرف در مقابل خدماتی که به مشتریان خود ارائه می‌دهند مسئولیت گسترده‌ای دارند. پزشکان داروسازان، مهندسین ناظر در ساختمان‌ها و نصب دستگاه‌ها، معماران مسئول صحت خدمات و زیان‌های پی‌آمدها هستند.

- موسسات حمل و نقل اعم از دریایی و زمینی و هوایی مسئول سالم رساندن کالا به مقصد هستند. شرایط بارنامه‌ها حدود این مسئولیت را به خوبی روشن می‌سازند. موسسات انبارداری و گمرک نیز مسئول نگهداری کالا هستند. تمام این مسئولیت‌ها از میان انواع بیمه فوق بیمه مسئولیت پزشکان در سطح محدود و آن هم بیشتر در تهران و شهرهای بزرگ متداول شده است. بیمه مسئولیت موسسات حمل و نقل هم در سطح نسبتاً وسیع انجام می‌شود.

- مسئولیت محیط‌زیست برای بسیاری از فعالیت‌های صنعتی وجود دارد. کارخانه‌ها با گازهایی که منتشر می‌کنند و